II. 2. Csak a hitünket ne veszítsük el!

Kora tavasszal tértünk csak vissza Szentgothárdra. Addigra már elolvadt a hó s a tó is fölszabadult a jég alól. Szárcsák és vadkacsák örvendtek a visszatérő tavasznak s barka selyme bomlott a füzeken. De a ház mintha megöregedett volna azon a télen. Kopottnak látszott, vénnek. A falakon golyók nyoma látszott és „Táti”, az öreg vadőr napokig arról mesélt, hogy két napon át katonapuskákkal lőtték a kastélyt, míg ők vadászpuskákkal feleltek az ablakokból. Az „ők” a cselédséget jelentette. Tátit és Lacit, a két vadőrt, Antalt, a parádés kocsist és az igás kocsisokat, a kertészt és kisfiát, a pujoni papot, aki ide menekítette a családját, na meg Böjthe urat, az intézőt és Kezán Jánost, az ispánt. Két napig lőtték a frontról hazatértek a kastélyt, míg a román hadsereg megjelent a faluban s véget vetett a lődözésnek. Egy ezredes, valami Constantinescu nevezetű, akinek húszezer hold birtoka volt tova lent Oláhországban, egy hetet töltött a kastélyban. Egyetlen ezüstkanál nem veszett el, míg itt volt. Azonban a puskákat elvitték mind. Csak Táti dugta el az övét, de arról nem tudott senki.

Az első napok valamelyikén Apám bekocsizott Désre, a megyeházára, s két serétes puskával tért haza. „Ennyi maradt meg - mondta bosszúsan - a többit ellopták az oláhok. Hiában nevezik ma románoknak magukat, oláhok maradtak továbbra is.”

Aztán elővette valahonnan a „hozzávalót”, s mi elkezdtük gyártani a töltényeket ahhoz a két puskához, fekete „füstös” porral, ahogy mondták, a sörétes mellé golyót is öntöttek ólomból, vaddisznóra valót. Mikor először mentünk ki vaddisznóra, Apám markomba nyomta az egyik tizenhatos serétes puskát és négy hozzávaló töltést.

- Ma te is vadászni jössz – mondta – lőni már tudsz, Nagyapád megtanított, míg én háborúzni voltam. Na, most mutasd meg, hogy mit tudsz!

Olyan büszke lettem egyszeribe, mint aki legalább egy arasznyit nőtt. S azon a napon meglőttem az első vaddisznómat. Jókora süldő disznó volt. Odaállított Apám a vereserdő alsó sarkába, míg őmaga a szánnal a felső saroknál maradt. Táti ráeresztette az öt kopót lent a gyertyános szélén a disznók nyomára. Magos hó volt, térdig érő. A kopók csaholni kezdtek, de még csak a vereserdő közepénél voltak, amikor egyszerre csak megjelent a fák között három vaddisznó. Nagyapámtól tanultam, hogy az elöl fújtató csak a koca lehetett, s hogy kocát nem lő az ember. Mikor oda értek hozzám, valami ötven lépésnyire, s a koca már eltűnni készült a bokrok között, megcéloztam a másodikat, s amikor meghúztam a ravaszt, a disznó csak elnyúlt a hóban. Rúgott még, de nem kelt föl többet. Azon a napon Apám „vadásszá avatott”. A régi szokás szerint ez abból állt, hogy otthon, a konyha előtt, keresztbe fektetett Apám a vaddisznóra s hármat húzott rám az acél puskavesszővel. Égetett az ütés, de nem szisszentem alatta. Mikor lábra keltem, apám kezet nyújtott.

- „Ma ember lettél fiam! - mondta -, az estebédnél megihatod az első pohár bort”!

Meg is ittam. Nem ízlett jól, haragos bor volt, de megittam. Így lettem Apám szemében gyerekből emberré, első vaddisznóm segítségével.

Még meg se vénült a tavasz abban az emlékezetes esztendőben, s már megjelent a házunkban két földmérő ember, magyarok mind a ketten, s velök a csendőrök őrmestere tova Romániából.

- Ezeket a mérnök urakat az állam küldi abból a célból, hogy végrehajtsák a magyar kormány által múlt évben megszavazott földreformot. Magyar törvény, amit mi románok kell végrehajtsunk. Ennek a két úrnak az ellátását is mi, románok fizetjük – tette hozzá méltóságteljesen –, ezzel szemben munkájukban zavarni vagy éppen akadályozni törvényellenes lenne, ezt tessék figyelembe venni.

Azzal elment s ott hagyta nappali szobánkban a két lehorgasztott fejű, szégyenkező mérnököt. Apám szállást adott nekik két vendégszobában. Elrendelte, hogy reggelit, ebédet és vacsorát szolgáljanak föl nekik ezekben a különbejáratú szobákban. Ezzel az ősi szentgothárdi Wass-birtok feldarabolása kezdetét vette. Két teljes évig dolgozott ezen a két magyar mérnök, s mire elvégezték a munkájukat, a kétezer-ötszáz holdas birtokból csak kétszáz hold szántó, ötven hold legelő és ötszáz hold erdő maradt. De – és ezt a két magyar mérnöknek köszönhettük – ez a kétszáz hold egy darabban maradt meg, pontosan úgy és ott, ahol Apám kívánta volt, a falubeli oláhok mesterkedései és fenyegetései ellenére is.

Apámat azonban iszonyúan leverte ez a veszteség. Hetekig betegen feküdt, kétszer kórházba is vitték, és egy esztendő alatt harmic évet vénült. Nagyapám is átkocsizott többször Mezőzáhról, hogy életet öntsön belé.

- Láttunk mi már karón varjút – mondogatta – ez is, az is megesett velünk az évszázadok során, s lám mégis itt vagyunk. Kiheverjük ezt is. Csak a hitünket ne veszítsük el!

De Apám elvesztette. A mezőzáhi ötezer holdból is csak háromszáz maradt meg és a tó. A fácánok kipusztultak ugyan, de maradtak a tó vadkacsái, és annyi volt belőlük, hogy csodájára jártak. Nagyapám, még öregen is, az élet embere volt, míg Apám összeroskadt az élet súlya alatt. A rászakadt szegénységet

nem bírta elviselni. Belekezdett ebbe, abba, de semmi se sikerült. Adósságba keveredett újra meg újra. El kellett adni a kolozsvári házat, le kellett mondani erről meg arról, pezsgős vacsorákról, színésznőkről, rendre le kellett mondania mindenről, ami számára az életet jelentette. Tucatjával hozatta a német vadászkönyveket – Mostohaanyám megspórolt konyhapénzén – és valósággal azokban élt, utazott, lőtte az oroszlánokat meg elefántokat s már nem is ment sehova, csak ült és olvasott. Igyekezett önmagát elveszíteni, hogy ne lássa azt, ami körülötte történt. Amíg én Nagyapám tanácsára külföldi iskolákat jártam, írtam, dolgoztam, hogy lábra tudjak állni, addig Apám, szegény, nem bírta elviselni a szegénységet és beleöregedett a veszteségbe.

Egyetlen komoly tanácsadóm Nagyapám maradt. A kis mezőzáhi zsindelyes kúriában élt Nagyanyám mellett, aki akkor már járni is alig volt képes, de még így is talált egy öreg cigányt, aki kevés pénzért virágot ültetett, nyesett, gondozta a kicsike kertet, ahogy Nagyanyám kívánta.

Aztán ő is meghalt. Szentgothárdon temették, a felső fenyves kicsike tisztására, óriás fenyők közé, amiket ő ültetett. Megtiltotta, hogy bármilyen jelt tegyünk a sírjára, s így a fenyves tisztása elnyelte örökre, beleolvadt abba a csodálatosan szép világba, amit alkotott és ápolt annyi hosszú esztendő során.

Nagyapám ott se volt a temetésén. Élt egyedül a kis üres házban és valahányszor otthon jártam és fölkerestem, arról beszélt, hogy a világ lefele csúszik, egyre csak lefele, mert az elfogultság gonoszságot termett s a gonoszság elpusztít mindent, ami jó és szép és amiért élni érdemes.

Őt Kolozsvárra temettük, apja mellé, a családi sírhelyre. De ma már az sincsen többé. Lebontották az ország új urai, a románok, hogy nyoma se maradjon annak, hogy Erdély magyar volt valamikor.

Bizony, a gyűlölet öli a világot és egyenként elpusztít mindent, ami szép volt és jó, fölemelő és emberhez méltó…